

кової справи, висвітлення історичних подій в Україні, фаховою психологічною літературою та белетристикою.

3. *Цифровізація послуг*: розвиток сервісів електронної доставки документів, забезпечення віддаленого доступу до електронних каталогів та оцифрованих колекцій, просування аудіокниг для осіб, котрі мають обмаль часу.

4. *Комфортні простори*: оновлення комп'ютерної техніки, розширення доступу до вайфаю та облаштування спеціальних затишних зон відпочинку й психологічного розвантаження в приміщеннях бібліотек.

5. *Соціокультурна залученість*: проведення зустрічей з авторами-військовослужбовцями,

лекції фахівців, а також залучення захисників до спільних національно-патріотичних заходів.

Дослідження підтвердило, що читання залишається важливою практикою серед військовослужбовців, виконуючи як інформаційно-професійні, так і компенсаторні адаптаційні функції. Високий попит на військову, історичну та сучасну українську художню літературу засвідчив чіткі світоглядні орієнтири захисників. Реорганізація бібліотечної роботи з урахуванням виявлених запитів сприятиме зміцненню зв'язку між військовими та цивільними й підсилить роль бібліотек як важливих осередків підтримки ментального здоров'я та національної єдності.

БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ

(досвід Донецького державного університету внутрішніх справ)

Юлія Баглай,
завідувач загальної бібліотеки
Донецького державного
університету внутрішніх справ

Сучасне суспільство змінюється з неймовірною швидкістю. Разом із ним трансформуються інституції, які раніше вважали непорушними константами. Сьогодні ми є свідками не тільки технічної модернізації бібліотек, а й повного переосмислення їхньої суспільної ролі. Ці культурно-освітні заклади вже давно перестали бути лише місцями, де зберігають паперові книги, а користувачів просять дотримуватися абсолютної тиші. Вони перетворюються на живі, динамічні та поліфункціональні простори, що формують цілісну культурну, освітню, наукову й інформаційну екосистему суспільства.

У контексті сучасної України цей процес набуває особливої ваги. Питання мови, національної ідентичності, культури й історичної пам'яті нині є стратегічними пріоритетами держави. Саме тому оновлена бібліотека стає одним із ключових інструментів національного розвитку, вона активно займається промоцією читання, популяризацією української книги й об'єднанням суспільства навколо спільних цінностей. Отже, формує свідому громаду, яка вміє критично мислити та шанує своє коріння.

Кілька років тому до книгозбірні Донецького державного університету внутрішніх справ (далі – ДонДУВС) звернувся курсант із конкретним запитом – знайти певний нормативний документ. Спочатку він зупинився біля полиці з аналітичними матеріалами, потім

зацікавився сучасною українською книгою, переглянув інформаційний стенд, а після спілкування з бібліотекарем мовив: «Я прийшов по документ, а знайшов розуміння». Ця фраза, мабуть, найкраще характеризує роль сучасної книгозбірні: саме між поняттями «знайти» та «зрозуміти» нині відбувається головна її трансформація.

Особливо гостро перебудова бібліотечного простору відчувається в ДонДУВС. Тут не готують абстрактних теоретиків, а формують фахівців, робота яких щодня буде пов'язана з правом, високими ризиками, особливою інформацією та людськими долями. У такому специфічному контексті бібліотека стає не тільки частиною навчання, а й тихою, але потужною ментальною, освітньою та науковою опорою для майбутніх правоохоронців і юристів.

У 2022 р. для університету розпочався новий, надскладний період. Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну заклад був змушений залишити рідну Донеччину та вчетверте¹ релокуватися, тепер уже до м. Кропивницького Кіровоградської області. Ця драматична сторінка забрала як в університету, так і в його бібліотеки все матеріальне: у вогні війни згоріли сучасні читальні зали, багаторічні напрацювання, увесь фізичний книжковий фонд та унікальний цифровий репозитарій. Проте, попри втрату інтелектуальних надбань,

¹ Кривий Ріг, Маріуполь, Кривий Ріг, Кропивницький.

які створювали десятиліттями, книгозбірня вистояла. Її історія доводить, що бібліотека – це не стіни й не папір, а насамперед люди, віддані своїй справі, які готові відбудовувати український культурний та науковий простір із нуля на новому місці.

Після релокації перед колективом книгозбірні та й усього університету постало завдання, яке спершу здавалося неможливим, – почати все із чистого аркуша. Проте сьогодні, через чотири роки після евакуації, можна з гордістю констатувати: загальну бібліотеку ДонДУВС майже повністю відновлено. Цей успіх став результатом об'єднання зусиль багатьох сторін. Важливу роль відіграла підтримка закладів вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), які допомогли оперативно наповнити фонди профільною та спеціалізованою літературою. Керівництво університету забезпечило регулярні закупівлі найновіших наукових і навчальних видань. Свій внесок зробили меценати, друзі та небайдужі працівники закладу, які передавали цінні книги з власних колекцій, а завдяки міжнародним грантовим проектам вдалося оперативно модернізувати простір, оновити технічне оснащення та суттєво поповнити книжковий фонд. І нині загальна бібліотека університету, майже повністю відновивши свою роботу, знову слугує надійною інтелектуальною базою для майбутніх фахівців галузі.

У сучасному академічному середовищі класичне уявлення про університетську бібліотеку як про звичайне книгосховище остаточно відійшло в минуле. Нині вона є не допоміжною структурою, а повноцінним, рівноправним та активним учасником навчального, наукового й виховного процесів. Ця нова багатогранна роль реалізується через поєднання п'яти основних функцій книгозбірні:

- *інформаційна* – відкриває безперешкодний доступ до глобальних знань, провідних світових баз даних та актуальних електронних ресурсів, забезпечуючи надійне підґрунтя для наукових досліджень;

- *освітня* – є надійною опорою для класичного освітнього процесу та водночас майданчиком для неформальної освіти, тренінгів і саморозвитку;

- *культурна* – слугує простором для творчості (організація масштабних подій, презентацій, тематичних виставок і засідань читальних клубів);

- *комунікаційна* – діє як відкрита інтелектуальна платформа для живого діалогу, фахових дискусій та вільного обміну думками між здобувачами вищої освіти й науково-педагогічними працівниками університету;

- *соціальна* – упроваджує принципи безумовної інклюзії, забезпечуючи всебічну під-

тримку різних категорій користувачів, зокрема ветеранів і представників вразливих груп населення.

Завдяки такій багатовимірній структурі університетська книгозбірня формує унікальне середовище, де гартується критичне мислення та виховують лідерів майбутнього.

Сучасна бібліотека – це потужний хаб інформаційної підтримки, патріотичного виховання та міжнародної інтеграції. Сьогодні досвід ДонДУВС доводить: навіть у часи глобальних викликів бібліотека здатна динамічно розвиватися, залучати міжнародних донорів і створювати передову інфраструктуру для майбутніх правоохоронців, юристів, науковців і ветеранів.

Для забезпечення якісного освітнього процесу та наукової діяльності в університетських локаціях облаштовано сучасні читальні зали, інтернет-центри, книгосховища й абонементи.

У книгозбірні університету науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти отримують методичну допомогу у своїй науковій діяльності (визначення індексів УДК, авторських знаків наукових робіт, надання бібліографічних довідок і консультацій щодо добору літератури для наукових робіт та оформлення списку використаних джерел).

Щороку в загальній бібліотеці ДонДУВС проводять близько 500 заходів, серед яких книжкові виставки, акції, історичні екскурсії, дискусії, квести, колоквиуми, літературні квізи, поетичні години, вікторини, презентації тощо. Інформацію про це постійно висвітлюють на офіційному сайті університету та сторінках у соціальних мережах.

Усі події приурочено визначним і пам'ятним датам України. Частина з них – наукового й просвітницького спрямування: науково-методичні заходи для ад'юнктів та аспірантів і ті, що стосуються гендерної політики, протидії домашньому насильству, безбар'єрності, ветеранської політики, академічної доброчесності й боротьби з корупцією. А також для користувачів проводять презентації тематичних книжкових виставок.

Сьогодні діяльність загальної бібліотеки ДонДУВС виходить за межі класичної просвітницької роботи, а її простір став майданчиком для формування правової культури й соціальної відповідальності молоді.

Особливу увагу в системі заходів приділяють стратегічним напрямам відомчої політики й академічного розвитку, серед яких:

- *ветеранська політика та безбар'єрність* – створення інклюзивного середовища, підтримка захисників України та їхня адаптація до освітнього процесу;

- *гендерна рівність і протидія насильству* – проведення безпекових тренінгів, квестів і

круглих столів для формування нульової толерантності до будь-яких проявів дискримінації;

– *профорієнтаційний вектор* – активна популяризація професії правоохоронця серед ліцеїстів та учнівської молоді;

– *академічна доброчесність та антикорупційна діяльність* – популяризація культури чесного навчання, захисту інтелектуальної власності та прозорості в наукових дослідженнях;

– *розвиток інституційного репозитарію університету* – системне наповнення та методичний супровід електронного архіву наукових праць ДонДУВС для підвищення рейтингу й видимості університету у світовому науковому просторі.

Особливою гордістю колективу є те, що бібліотека виступила співавтором і ключовим співреалізатором головного магістрального проєкту ДонДУВС на 2026 р. «Код нації: формування української ідентичності». Ця ініціатива консолідує всі ресурси навколо виховання нового покоління правоохоронців та юристів із міцним патріотичним стрижнем, які чітко усвідомлюють свої ціннісні орієнтири.

Нині ми живемо в умовах, коли інформація стала зброєю. Фейки та маніпулятивні тексти вимагають від майбутнього фахівця не лише доступу до першоджерел, а й здатності критично їх оцінювати. І саме тут читання перестає бути культурною звичкою. Воно стає професійною компетентністю. Читати – означає аналізувати, сумніватися, мислити.

Тож коли ми говоримо про промоцію читання в бібліотеках закладів вищої освіти, маємо на увазі не лише популяризацію книги як об'єкта, а й формування мислення як засобу професійної діяльності, удосконалення навичок критичного аналізу та підвищення рівня інформаційної грамотності.

Важливим елементом сучасного бібліотечного середовища ДонДУВС став читацький клуб «*Bookworms Club*», який є ефективною платформою для дискусій про сучасну українську та світову літературу. Це простір для живого діалогу, формування власної громадянської позиції, розвитку аналітичного мислення та комунікативних навичок. Саме тут, під час обговорення військово-патріотичної літератури, гартується свідомість майбутніх захисників правопорядку та юристів, які отримують висококваліфіковану допомогу спеціалістів і першими ознайомлюються з книжковими новинками.

Діяльність *Bookworms Club* не обмежується суто університетським життям. Бібліотека ДонДУВС постійно бере активну участь у масштабних навчально-просвітницьких заходах департаменту комунікації МВС України. Яскравим прикладом такої інтеграції стала участь у всеукраїнському заході у форматі

читацького клубу «Дух, Шлях, Сила: комунікація і саморозвиток у складні часи» за книгами Андрія Зелінського «Семенові зорі» та «Анатомія війна». Ця подія об'єднала представників 11 закладів вищої освіти системи МВС України, апарату міністерства, Національної поліції, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Національної гвардії та військових капеланів. Від нашого університету до зустрічі долучилися керівництво закладу, 25 науково-педагогічних працівників і 75 здобувачів вищої освіти, а модераторами цього заходу виступили працівниці загальної бібліотеки ДонДУВС.

Важливою подією в діяльності університетської книгозбірні стало відкриття та успішне функціонування Інформаційного центру Європейського Союзу (далі – Центр). Він є унікальним для вітчизняної освітньої системи, адже залишається єдиним таким представництвом серед усіх закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, підпорядкованих МВС України, серед вишів-переселенців. Почавши свою роботу у 2023 р., Центр швидко перетворився на потужну інтелектуальну платформу для обговорення ключових подій та європейських цінностей. Він відкриває перед користувачами бібліотеки нові горизонти для особистісного й професійного зростання. Це простір, де майбутні правоохоронці та юристи можуть детально аналізувати актуальні європейські процеси, вивчати успішні міжнародні практики й дізнаватися про реальні програми академічної мобільності чи навчання в Європі. Така масштабна інтеграція робить загальну бібліотеку університету справжнім осередком міжнародного діалогу, який наближає українську освіту до найвищих європейських стандартів.

Книгозбірня ДонДУВС працює не лише з текстами. Вона працює з контекстами. У цьому процесі особливу роль відіграє українська книга. Це карта, яка допомагає орієнтуватися в питаннях історії, цінностей, права та свободи. А бібліотека цю карту розтлумачує.

Сучасна книгозбірня неможлива без потужної цифрової інфраструктури, адже глобальна цифровізація кардинально змінила і повсякденні інструменти, і логіку взаємодії людини з інформацією. Нинішній користувач не лише приходить до фізичного приміщення, зокрема до читального залу, – він одночасно занурюється у складне цифрове середовище, де присутність та активність сучасної бібліотеки мають бути не менш вагомими. Усвідомлюючи це, фахівці книгозбірні ДонДУВС протягом чотирьох років після релокації здійснили справжній професійний подвиг, з нуля відновивши інституційний репозитарій

університету, який був повністю втрачений у м. Маріуполі через повномасштабне вороже вторгнення.

Інституційний репозитарій університету є відкритим цифровим архівом наукових та освітніх матеріалів ДонДУВС, який виконує критично важливу місію – забезпечує надійне накопичення, систематизоване зберігання та довготривалий безкоштовний повнотекстовий доступ через мережу «Інтернет» до інтелектуальних продуктів наукового й освітнього призначення, створених педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти закладу. Це невіддільна складова частина всього електронного ресурсу університету. Цифровий архів повністю координує загальна бібліотека, що здійснює його постійне методичне й організаційне супроводження. Завдяки титанічній праці колективу сьогодні електронний репозитарій уже містить понад 4 000 праць науковців університету. Він не лише захищає інтелектуальний капітал закладу від знищення, а й забезпечує безперешкодний відкритий доступ до вагомих наукових здобутків ДонДУВС ученим і практикам у всьому світі.

Сучасні інтернет-центри загальної бібліотеки ДонДУВС – це високотехнологічний простір для ефективної самопідготовки та масштабних наукових досліджень із безперешкодним доступом до всесвітньої мережі. Тут створено унікальну цифрову екосистему знань, у якій користувачам забезпечено стабільний і постійний доступ до провідних міжнародних наукометричних платформ «*Scopus*» і «*Web of Science*». Окрім цього, через інтернет-центри бібліотеки науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти отримують безкоштовний доступ до авторитетного глобального порталу «*Research4Life*», який відкриває українським дослідникам прямий шлях до понад 210 тисяч наукових книг і періодичних видань від провідних світових видавництв, а також постійний методичний супровід і кваліфіковані консультації щодо специфіки роботи з міжнародними базами даних.

Але тут виникає важливий виклик. Доступ не дорівнює розумінню. Можна мати змогу читати тисячі наукових статей і не вміти відрізнити якісне дослідження від поверхневого. Тому бібліотека сьогодні – це ще й інтелектуальний фільтр, який допомагає зберегти якість знань. І водночас це простір цінностей. Через інформаційні ініціативи, освітні заходи, культурні проекти книгозбірня транслює те, що не завжди можна виміряти, але без чого неможливо сформувавши фахівця: повагу до людини, розуміння прав, культуру рівності, відкритість до діалогу. У цьому сенсі бібліотека стає тихим, але системним учасником формування правової держави.

Сучасна книгозбірня вже не є виконавцем

суто академічних завдань, вона трансформувалася на потужний простір соціальних змін і всебічної підтримки, де кожна людина може не лише знайти необхідну інформацію, а й відчувати себе долученою до життя суспільства. У стінах ДонДУВС створено комфортні умови для навчання, адаптації та психологічного розвантаження ветеранів, які повертаються з фронту до цивільного життя чи здобуття освіти. Також тут організовують масштабні тематичні заходи та надають адресну інформаційну допомогу.

Важливим аспектом цього напряму діяльності є системна реалізація принципів безбар'єрності, що передбачає повне забезпечення фізичної доступності приміщень, створення інклюзивного інформаційного середовища, адаптацію наявних сервісів для людей з особливими потребами та регулярне проведення тематичних заходів, зокрема в межах Національного тижня безбар'єрності. У цьому контексті колектив університету сприймає безбар'єрність не лише як наявність пандусів, кнопок виклику чи конкретних технічних рішень, а й насамперед як новий рівень суспільного мислення. Це готовність бачити індивідуальність кожної особистості та створювати такі умови, за яких усі громадяни матимуть рівний, безперешкодний і комфортний доступ до джерел світових знань і сучасного освітнього простору.

Гендерна рівність – це також не тільки тема заходів. Це частина світогляду, який формує сучасного фахівця. І тут бібліотека діє не через примус, а через тексти, діалог, через можливість почути іншу точку зору.

Тож сучасна книгозбірня – це не лише місце. Це процес. Процес мислення, вибору, формування людини. І в системі МВС України цей процес має особливу вагу. Адже тут кожне рішення, кожне слово, кожна дія можуть мати наслідки. Тому бібліотека стає тим простором, де можна навчитися думати до того, як доведеться діяти. І, можливо, саме в здатності впливати на якість мислення полягає її головна цінність.

Важливою стратегічною складовою успішного розвитку загальної бібліотеки ДонДУВС є системний розвиток різновекторних партнерських зв'язків. Активна взаємодія з провідними культурними інституціями, впливовими міжнародними організаціями, громадським сектором і передовими освітніми установами дозволяє суттєво розширювати ресурсні можливості бібліотеки, оперативного впроваджувати сучасні інновації та неухильно посилювати її значущу роль у суспільстві. Особливою гордістю книгозбірні є її міжнародна співпраця, зокрема участь у престижному проєкті «Бібліотеки-сестри», у межах якого встановлено міцні та тривалі зв'язки з відомим Університетом Троя в штаті Алабама (США).

Паралельно із цим фонд книгозбірні суттєво поповнився сучасною англomовною художньою літературою завдяки успішній реалізації інноваційної молодіжної програми «UPSHIFT», що також збагатило студентів і курсантів університету неоціненним досвідом проєктної діяльності та командної роботи.

Окрім міжнародного вектора, бібліотека демонструє високу активність на внутрішній арені, уже кілька років поспіль виступаючи постійним партнером громадської організації «ЕдКемп Україна» (*«EdCamp Ukraine»*) і дієвим учасником масштабного проєкту «Всесвітній день гідності».

Не менш значущою є щорічна плідна взаємодія з Національною асоціацією дослідників Голодомору – геноциду українців, завдяки якій

бібліотека регулярно отримує публікації найновіших наукових досліджень, присвячених тим трагічним подіям. Наявність такої літератури та вивчення історичної правди є основою для якісного формування високої національної свідомості, патріотизму та громадянського гарту майбутніх українських правоохоронців і юристів.

Зараз, коли світ стає швидшим, гучнішим і складнішим, бібліотека залишається одним із небагатьох місць, де можна зупинитися і подумати. І це робить її більш актуальною. А коли ми говоримо про бібліотеку як про поліфункціональний простір, варто пам'ятати: її головна функція – не обслуговувати, а формувати. Формувати читача, фахівця, громадянина. А отже, формувати майбутнє.

Інформаційні технології

ІІІ-ГРАМОТНІСТЬ: ВІД ІНСТРУМЕНТІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ольга Конасова,
директор Львівської
обласної бібліотеки для дітей,
співзасновниця ГО
«Бібліотека інновацій»,
м. Львів

Нові часи – нові виклики. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ІІІ) суттєво змінює сучасний інформаційний простір. Генеративні моделі, які здатні створювати тексти, зображення, аудіо й відео, стали доступними широкому колу користувачів і відкрили нові можливості для навчання та комунікації. Водночас поширення таких інструментів породжує низку викликів, пов'язаних із достовірністю інформації, етичним аспектом використання технологій і безпекою цифрового середовища.

Здавалося б, усе просто: сьогодні створення якісного контенту більше не потребує спеціальних професійних навичок або значних часових витрат. За допомогою сервісів ІІІ можна за лічені хвилини генерувати статті, фотографії, відеоролики чи голосові повідомлення, які важко відрізнити від реальних. Але разом із перевагами зростає і кількість інформаційних загроз: поширюються дипфейки, синтетичні зображення, маніпулятивні тексти й інші форми цифрової дезінформації, які можуть змінювати громадську думку та навіть «підтасовувати» реальність, впливати на суспільні процеси, науку, бізнес, вибори президентів, підривати демократичні засади, плюралізм думок.

У цих умовах бібліотека освоює нову для себе територію – навчає користувачів ІІІ-грамотності (*AI Literacy*). Це комплекс знань і

навичок, які дозволяють розуміти принципи роботи ІІІ, критично оцінювати створений ним контент, усвідомлювати потенційні ризики та відповідально використовувати цифрові технології. І звичайно, книгозбірні, які традиційно виступають центрами інформаційної освіти, медіаграмотності та розвитку критичного мислення, можуть стати лідерами, провідниками на цій новій території. Саме в бібліотеках користувачі не лише отримують доступ до інформації, а й навчаються перевіряти її достовірність, аналізувати джерела, розпізнавати фейки та безпечно взаємодіяти з інструментами ІІІ. Тож розвиток ІІІ-грамотності сьогодні є одним із важливих напрямів діяльності бібліотек, спрямованих на підготовку громадян до життя в цифровому суспільстві. Усе навколо відбувається швидше, ніж ми встигаємо зорієнтуватися, тому – мержі за ІІІ, щоб не залишитися на узбіччі.

ІІІ-грамотність – це значно більше, ніж уміння сформулювати запит до чат-бота й написати простенький промпт. Вона передбачає розуміння принципів роботи алгоритмів ІІІ, усвідомлення їхніх можливостей та обмежень, критичний аналіз отриманих результатів, перевірку фактів і дотримання етичних норм та авторського права. Сьогодні ІІІ-грамотність стає новою складовою інформаційної та медіаграмотності. Користувачі повинні розуміти, що ІІІ не є джерелом абсолютної

